

In dit nummer:

In memoriam Wil van Ham

Kees de Wit p 2

Ermen, Bergeijkse textielteuten - 1

Piet Aarts en Wim van Dooremolen p 7

Een groen kerkhof en meer

Jaap Bussing p 13

Oorlogsmonument

Jaap Bussing p 15

Over de Historie van het klooster op Bergeijk-'t Hof –deel 4

Wim van Dooremolen p 17

Dodenherdenking, Bergeijk 4 mei 2012

Foto Cees Box

Heemkundekring Bergeijk

Secretariaat:

Hoek 25A, 5571 GJ Bergeijk

Tel. 0497-57 17 19

E-mail: info@heemkundekringbergeijk.nl

Rabobank Bergeijk rek.nr. 10.13.73.627

DE KEERSOPPER

NR 26 september 2012

HEEMKUNDEKRING BERGEIJK

Hallo heemkundevrienden,

Wij hebben afscheid moeten nemen van Wil van Ham. Hij overleed op 3 augustus 2012. In het plaatselijke weekblad *De Eyckelbergh* verwoordde de Heemkundekring Bergeijk grote waardering voor Wil.

Met zijn grote interesse en kennis van plaatselijk historie was hij een belangrijk redactielid voor onze periodiek.

Wij hadden in onze vorige *Keersopper*, de 25ste, een artikel over de Bergeijkse sigarenindustrie van de schrijver Wil van Ham. Sinds de 1^e *Keersopper*, het eerste artikel, leverde Wil steeds zijn bijdrage. In de respectvolle misdiensdienst op 9 augustus - l.l. werd door een jeugdvriend, Kees de Wit, geschetst hoe hij betrokken met dorps historie opgroeide en het dorp met hem. We plaatsen die bijdrage in deze *Keersopper* en hebben er voor de Bergeijkse lezer een plattegrond van het oude Bergeijkse centrum aan toegevoegd. Dit met nummering van percelen die in het verhaal van Kees de Wit genoemd worden.

Voor het vervolg van de Historie van de Bergeijkse sigarenindustrie moeten we nu even pas op de plaats maken.

Wel gaan we door met de kloosterhistorie en beginnen een verhaal over teuten die het ver geschopt hadden: Textielteuten Ermen uit Bergeijk.

Op pag.15 een artikel over het Bergeijkse oorlogsmonument; zie ook de foto hiernaast.

Wim van Dooremolen

Redactieleden:

Wim van Dooremolen

Ad Tilborghs

Martien Veekens

e-mail doorem@planet.nl

Daniel Vangheluwe

Jaap Bussing

Bergeijk lag ver weg van het rampgebied, maar pas in de loop van Wils geboortejaar kon je weer zeggen dat het in ons dorp in orde was.

Die orde zag er als volgt uit. De kerk met de muziekkiosk in het midden, gelegen aan een Frankisch driehoekig pleintje en rondom dat pleintje boerderijen, statige herenhuizen en panden van neringdoenden. In een van de boerderijen woonde de oma van Wil en in een van de statige herenhuizen de legendarische Adolf van der Cruysen¹ alias Den Brouwer. Op het Hof, de straat waar Wil en ik woonden, waren vier cafés, het café van Jan en Mien Verhoeven², dat van Marie van Gompel³ en naast ons, hotel- café- restaurant De Gouden Leeuw⁴ tevens harmoniezaal van Piet en Marie Verhees. Op de kop van de Eersesdijk was het café annex Campinatheater, de bioscoop van Kees Gijsbers⁵ gevestigd. Er waren in onze directe omgeving ook drie bakkers, Frans de Leijer⁶ (Frans de Sik), Grard Verhoeven⁷ en Bernard Verhoeven⁸. Bij Anna de vrouw van Frans de Leijer kon je behalve brood ook snoep kopen en Grard en Bernhard Verhoeven dreven naast hun bakkerij respectievelijk een Spar- en een Vegé-winkel. In het pand van de familie Hoeks⁹, daar waar ooit meester Panken woonde, Wils'bewonderde collega-chroniqueur van Bergeijk, was de derde kruidenier gevestigd, die van de Coöperatie. En dan had je nog Fried Gielen¹⁰ de kleermaker, die zoals het een kleermaker uit vroeger tijd betaamt, op de tafel gezeten zijn ambacht uitvoerde. Naast de familie van Fried en Trien Gielen was de kapsalon van mijn ouders¹¹ gevestigd en tegenover ons die van Kiske Sengers¹². Er was de speelgoedwinkel en drukkerij van Vogels¹³, later kwam daar de horlogerie van Dijkstra, verderop gelegen de kledingzaak en kleermakerij van Jean Franken¹⁴, de smederij van Jan de Smed Schellens¹⁵, de schoenmakerij van Piet Willems (De Looijer)¹⁶ en de schoenenzaak van Willie Gijsbers¹⁷, de tabakswinkel van Van der Grinten¹⁸ en toen we al wat ouder waren opende Willie Loos, naamgever en oom van Wil in onze straat een groentewinkel.

Toen Wil een puber was vestigde zich op het Hof ook Bert Snellens¹⁹ de melkboer en Fons en Lies Smeets²⁰ die aanvankelijk een weekendfriettent op de markt hadden, openden op nummer 29 een cafetaria. Naast de familie Van Ham²¹, in het stamhuis van de Van der Grintens²¹, praktiseerde korte tijd tandarts Bakker. Na diens verhuizing kreeg de familie Van Ham de muziekhandel van Frans en Riek Coenen als bureu. Het Hof werd richting Molenakkers afgesloten met het aannemingsbedrijf van de familie Sengers²² en de elektriciteitswinkel van Jan Alewijns²³ en richting Meester Pankenstraat, voorbij het transportbedrijf van Jef van Gompel²⁴ en café Gijsbers, met de domineespastorie²⁵ en het Nederlands Hervormde kerkje²⁶, die voor onze katholieke jongens tot een andere wereld hoorden. De aan de andere kant van het Hof gelegen meisjesschool²⁷ en het groot seminarie²⁸ waren om andere redenen onbekend terrein.

Veel mensen die ik heb opgesomd keren met een foto en typering terug in deel 1 van *Vruuger*, het prachtige boek over het oude Bergeijk waaraan Wil als redactielid zijn kennis en creativiteit gegeven heeft. De hierboven geschetste biotoop waarin Wil en ik leefden is niet volledig zonder de fraaie woning van de gezusters Franken op de hoek van de Nieuwstraat te noemen. Dit pand heeft gelukkig de sloop- en renoveerwoede van de late jaren zestig overleefd. In zijn jonge jaren kwam Wil veel bij de oudere dames over de vloer. Terwijl andere kinderen, waaronder ik zelf, in de boomgaard van Anna Lommers aan het kerkpad stiekem kersen plukten, terwijl wij cowboy en indiaan speelden op en rond de kiosk, terwijl wij onze eerste ontdekkingen deden op erotisch gebied, deed Wil boodschappen en klusjes voor de middelbare dames Franken, maakte hij ijverig huiswerk, las boeken en voerde hij filosofische debatten met zijn inwonende oom Albert Loos, nog zo'n onvergetelijke en kleurrijke figuur, die zeker tot de intellectuele ontwikkeling van Wil heeft bijgedragen. Toen ik zeventien was en Wil twaalf dacht ik dat hij óf filosoof óf priester zou worden. Hij werd geen van beide, maar zoals ik alom hoorde, een gewaardeerd ambtelijk jurist: zeer ter zake kundig, ijverig, nauwkeurig, integer, bescheiden, collegiaal en gezegend met een goed gevoel voor humor.

Ik leerde Wil pas goed kennen toen hij in 1970, hij was toen 17, lid werd van de net opgerichte Oranje Vrijstaat Bergeijk. Die stichting gebeurde in navolging van Amsterdam waar Roel van Duijn het initiatief had genomen. De Oranje Vrijstaat, meer bekend als *de kabouterbeweging*, was een speelse, politieke beweging, die met ludieke acties leven in de brouwerij bracht. De kabouters streefden naar een, ik citeer Roel van Duijn, “bondgenootschap van mens en natuur in hun strijd tegen de verwoestende technologie”. In Amsterdam waren er onder meer acties die tegen de auto en witte overhemden gericht waren. In Bergeijk ging het vooral om het leefbaar maken van de woon- en werkomgeving en om hulpverlening aan ouderen. In 1970 was er van de historische en idyllische dorpskern van Bergeijk nauwelijks iets over. Door de eerder genoemde sloopwoede leek het alsof er op het Hof een bom was gevallen.

De kabouters van Bergeijk kozen deze centrale plek dan ook uit om een kleuterbad te creëren. Overigens was dit recht tegenover het ouderlijke huis waar Wil tot zijn opname in hospice *De Regenboog* woonde.

Het kabouterbad in Bergeijk. 1970

Voor deel 2 van *Vruuger*, dat dit najaar verschijnt, heb ik met instemming van Wil, die zelf aan een stuk over de kabouters was begonnen, maar dit vanwege zijn ziekte niet kon afmaken, een kroniek van de Bergeijkse kabouterbeweging geschreven. Behalve een uitvoerige beschrijving van de spectaculaire zwembadactie is onder meer de geschiedenis van het alternatieve raadhuis te lezen. Toevallig is Peter, de broer van Wil met zijn gezin pal tegenover dat mooi gerenoveerde pand gaan wonen. De kabouters deelden nogal wat

plaagstootjes uit aan de bestuurders van ons dorp en de toenmalige burgemeester Jan Schaepman, die door de kabouters consequent met zijn initialen jh. th.m.th. werd aangesproken, liet regelmatig blijken dat hij niet gecharmeerd was van de activiteiten van de Bergeijkse jongelui. Wil bezocht regelmatig met de werkgroep “*Openheid en Aktie*” de gemeenteraadsvergaderingen en schonk - tot ergernis van de burgervader - uit zelf meegebrachte kannen, koffie aan de mensen op de publieke tribune.

Wil vond de kabouteractiviteiten prachtig en hij werkte zich voor de kabouterbeweging uit de naad. Hij wilde, anders dan ik, nooit op de voorgrond treden en hij nam vaak de vervelendste karweitjes op zich. Hij zei eens plagend tegen mij: “Jij stookt het vuur hoog op, maar je laat ons de hete kolen uit het vuur halen”. Zo ontvingen de bewoners van kerkdorp 't Loo uit zijn handen de kabouterkrant – Wil was topverkoper – en van onze talisman, de oranje kabouter, heeft Wil er tientallen verkocht. To, de moeder van Wil vond die kabouterbeweging maar niks en waarschuwde hem: “Jongen houdt er toch mee op, ge kunt straks geen fatsoenlijke baan krijgen met oew zot gedoe.”

In juni van dit jaar heb ik Wil na al die jaren weer ontmoet en het was ondanks die slopende ziekte een mooi weerzien. Over zijn ziekte was hij tijdens die bezoeken kort, maar het ophalen van herinneringen aan de kaboutertijd konden hem niet lang genoeg duren, ze deden hem zichtbaar plezier en Marianne was daarvan getuige. Het deed haar goed te zien hoe Wil genoot en even niet leed.

Als een dierbaar mens sterft, vraag je je af, waarom deze mens, waarom nu? Er was nog zo veel te doen en samen te beleven. Het antwoord is niet te geven, maar er ligt misschien troost in de laatste woorden van een rabbi bij een begrafenis: “Probeer niet te begrijpen wat te moeilijk voor je is. Probeer niet te ontdekken wat verborgen moet blijven. Stof, ga terug in de aarde. Geest, ga terug naar waar je vandaan bent gekomen.”

Kees

ERMEN, Bergeijkse Textielteuten – 1.

Piet Aarts en Wim van Dooremolen

Over teuten is veel geschreven, maar over Bergeijkse teuten wat minder. Het meeste nog door Jozef Mertens, met dank daarvoor. Ook in ons periodiek *De Keersopper* plaatsten we enige verhalen (nrs 3, 4, 5, 7, 12, 14 en 20).

Nu gaan we wat uitgebreider in op de teuten Ermen, langdurig in Bergeijk woonachtig. En ze hebben nog al wat gepresteerd. Daar gaan we het hier over hebben.

Deel 1. Francis Ermen

Als we in de *'Beschrijving van Bergeijk'* van meester Panken lezen dat ``de teut Franciscus Ermen het slot afbreekt en gedurende 5 jaren de afbraak verkoopt``¹, dan is de nieuwsgierigheid gewekt. We kennen in het gebied van de Kempen wel koperteuten, textielteuten en haarteuten als rondtrekkende marskramers, maar hoe zat het met deze Frans Ermen? Een teut in bouwmaterialen? We gaan het eens bekijken.

Francis Ermen, geboren 24 november 1733 te Bergeijk, waar hij op 19 januari 1804 begraven is².

Deze Francis kocht in januari 1784 samen met Hendrik Aarts voor fl 350,- de kasteelruïne bij het Eikereind aan de Borkelsedijk, nabij de Keersop³. Na het overlijden van Hendrik Aarts kocht Francis Ermen in 1788 ook diens deel⁴ van dat *'bouvalligh huys, van ouds genaamt Het Slodt' met hof en veste, groot 'int geheel circa drie loopense, gelegen aan het Eykereijndt'*. Deze transactie met de voogden van G. Aarts⁵ werd door zijn vrouw Anna Vissers ondertekend, want Francis zat toen in het buitenland.

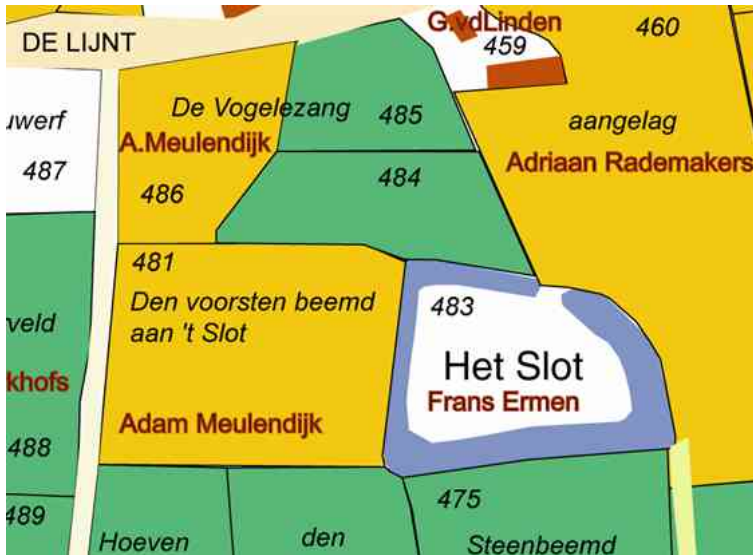
¹ P.N.Panken en Jhr Mr. A.Sasse van Ysselt; *'Beschrijving van Bergeijk'*, 's-Hertogenbosch 1903, blz 227

² Parenteel van Waltheris Ermen – Jan Bastiaanssen op www.members.ziggo.nl

³ Zie Rechterlijk archief Bergeijk, inv.nr. 89, folio 6 en 100v; inv.nr. 56, folio 53(1784)

⁴ Zie Rechterlijk archief Bergeijk, inv.nr. 58 folio 160v (1788)

⁵ Govert Aarts was toen nog minderjarig. Hij zou later trouwen met Maria Ermen, de dochter van Francis. Zij waren de ouders van de 1^e burgemeester Aarts.

Frans kocht die ruïne, brak het af en verhandelde vijf jaar lang stenen en balken. Maar over de historie van dat kasteel hebben we het een andere keer. We hebben het nu over Francis Ermen.

Wat leert ons zijn activiteit met de kasteelruïne ?

- A. Dat Frans niet onbemiddeld was ?
- B. Dat Frans een buitengaander, oftewel een teut was ?
- C. Dat Frans een goed zakenman was ?

A. Niet onbemiddeld, die Francis Ermen ?

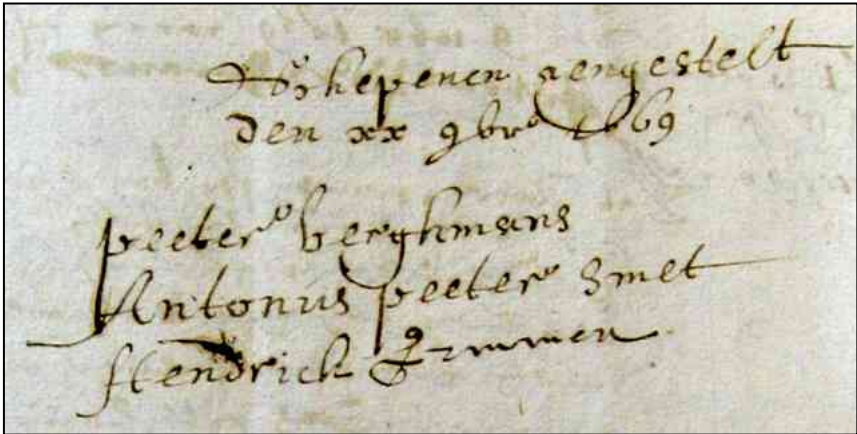
De Ermens woonden al in de 16e eeuw in Bergeijk; op 't Loo, zo leren ons de schepenprotocollen van de dingbank.

Die Ermens hadden invloed op de gemeente. Zo was er

- . in 1585 Wouter Ermen lid van de Heymraad;
- . in 1651 Hendrick Ermen borgemeester en, in 1669, schepen;
- . in 1707 Adriaan Ermen schepen;
- . in 1717 Goyaert Ermen reeckenmeester en in 1726 schepen.

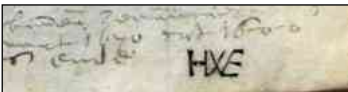
Voordat we over Francis verder gaan, even wat informatie uit de schepenprotocollen: Is het nu Ermen, Ermmen of Eermen ?

Ermen-Ermmen-Eermen

Voſſcheyenen aengesteld
Den xx gbrd 1669
Peeter Berghmans
Antonius Peeter Smet
Hendrick Ermmen

De schepenbankprotocollen (inv.nr. 32 folio 130) laten ons weten dat op 20 november 1669, behalve Peeter Berghmans en Anthonus Peeter Smet ook Hendrick Ermmen tot schepen werd benoemd; jawel Ermmen met twee m's. In het vervolg van zijn ambtsperiode wordt hij door de secretaris overigens meestal aangeduid als Hendrick Ermen. Hoe Hendrick zelf zijn naam schreef weten we niet. Hij ondertekent de aktes steevast met HXE, een gestempeld soort logo, mogelijk van zijn zegelring?

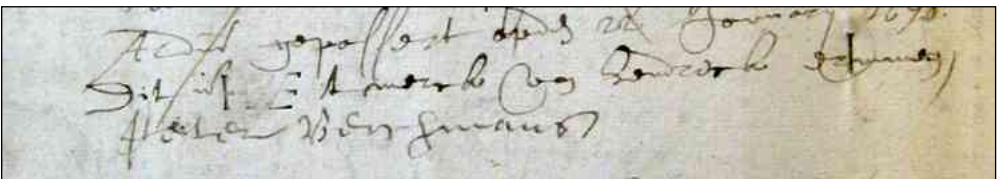

HXE

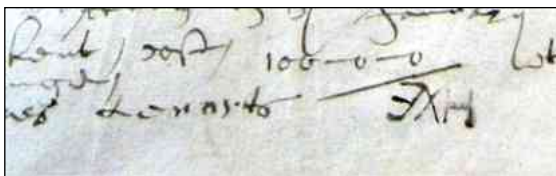
Zo ondertekent hij o.a. in 1670 een akte (inv.nr. 32 folio 133) waarin Peeter Daris 40 pattacons (= fl 100) leent tegen 5% van Willem Aerts Cuijcken, oud-president van de dingbank.

Is er iets met Hendrick Ermen zijn hand gebeurd, zodat deze schepen niet met een handtekening kan ondertekenen? Was hij de schrijfkunst niet zo goed machtig? Of wilde hij daarmee de zaak wat meer aanzien en cachet geven? Dat het in ieder geval om het teken van Hendrick ging maakt akte inv.nr. 32 folio 131v uit 1670 ons zelf duidelijk met de tekst:

“Dit is HXE t merck van Hendreck Ermen”

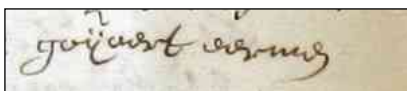

Teſt gepaſſeert den 20 January 1670
Sij ſij E. Aerts Cuijcken (oud president) Schepen
Peeter Daris

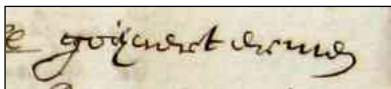

En het gebruik van dit teken bood hem zelfs de gelegenheid om een akte ondersteboven te tekenen! (inv.nr. 32 folio 132)

In 1727 is Goijaert Ermen schepen, zijn handtekening komt dan ook geregeld voor in de protocollen van de Dingbank. Opvallend is dat hij meestal ondertekent met Eermen, slechts een enkele keer met Ermen:

Inv.nr. 37 folio 67v (1727)

Inv.nr. 37 folio 68 (1727)

Opvallende en interessante zaken lezen we in die schepenprotocollen.

Neem nu de bejaardenzorg voor Wouter Ermen. Over Wouter, in 1630 geboren, schrijft men in 1695 dat hij vanwege zijn hoge leeftijd 'onbequaam was om sijne erfgoederen ende meubilaire effecten staande ende gelegen op het Loo ende Broekstraat onder de Parochie van Bergeijk langer te connen regeren, beteulen of te labeuren ende gadeslaan'. Omdat er in die tijd voor Wouter geen bejaardenhuis was had hij de zaken goed afgesproken en wel als volgt: Hij maakt dan zijn erfgoed op 't Loo en en Broekstraat over aan schoonzoon Bartel

Rademaekers. : Bartel Rademakers zal er aan gehouden worden dat hij

voor de schepenen van Bergeijk heeft *‘beloofd bij desen den voorn[oemden] Wouter Hendrick Ermen sijn leven langh geduijrende eerlijk te sullen alimenteren ende onderhouden in cost ende dranck, cleedinge ende redinge, siek ende gesont’*.

De protocollen leren ons dat de Ermens ook regelmatig betrokken waren bij grondzaken. Als voorbeeld Adriaan, Hendrickszn, schepen in 1707, die percelen had met mooie namen, zoals:

1. Bij *‘de Hoijtusch op ’t Loo’* (1686) en 2 beemden *‘Hulsdonken’* (1687);
2. Grond bij *‘het Vrouwkes Ackerke in de Startakker op ’t Loo’* (1688);
3. En op den Berkt nabij de *‘Sijmkens Acker’*;
4. Ook bezat Adriaan nog gronden nabij de beemd *‘Breerijdt’* (1697);

Maar keren we teug naar de vraag over Frans Ermen, bemiddeld of niet? Misschien waren ze niet echt bemiddeld, die Ermens in de 17^e eeuw; maar wie was dat wel in die tijd in 't Brabants gebied ? Maar geld hadden ze. De zoon van Adriaan, Goyert of Goyaert, dat was *‘de reeckenmeester’*, die in 1714 250 Carolus Guldens aan de Gemeente Bergeijk leende. Hij was de vader van Francis Ermen, die we dan toch wel bemiddeld mogen noemen.

En wat bezat Francis Ermen zoal volgens het maatboek van Borrenbergen in 1793 ?

KADAS- TERNR	tot	Gebiednaam	Toponiem	GEbruik	OPPERVLAK
B482	B483	Eikereind	Slot met dries en veste	huis	2-12
C105	t106	Middelste Loo	Aangelag	huis	1-78
C108		Middelste Loo	Aangelag	huis	0.38
C118		Broekstraat	Veld Peerkens	groes	2-23
C270		Broekstraat	Vliebeemd	groes	3-6
C323	C324	Broekstraat	Gagelvelden	groes	4-6
C383		Kromhurken	Kromhurk	houtw	1-15
C385	C386	Kromhurken	Kromhurk	groes	1-6
C516	C517	Hulsdonken	Hulsdonk	groes	4-24
C525		Hulsdonken	Hulsdonk-Meuskens	groes	2-10
D1059		Waterlaat	Buinder	akker	1-40
D1113		Broekstraat	Bochtje	akker	0-16

D1168		Broekstraat	Molenakker	akker	2-28
D747		Stert	onbekend	akker	1-48
D752		Stert	Kloot	akker	1-39
D793		Stert	Akker Huipkens	akker	1-18
D802		Stert	Vettenakker	akker	0-38
D952		Stert	Buchtje	akker	3-8
D993		Waterlaat	Buske	akker	0-48
E306		Rund	Tijssenveld	groes	1-29
E390		Bucht in de Rund	Hansenakker	akker en houtw	3-58
E457		Middelste Loo	Velden	groes	1-52
E458	t459	Middelste Loo	Aangelag	huis en dries	1-8
E460		Middelste Loo	Roet	groes	2-38
E481		Bucht in de Rund	Horreman	akker	0-36
E509		Stroppen	Vlaanderen	houtw	2-43
E592		Achterste Loo	Beemd Marien	groes	2-33
E701		Middelste Loo	Cielie	akker	1-8
E733		Middelste Loo	Hongerman	land	0-21
E300		Rund	Velden	groes	2-38
E301		Rund	Veld lang	groes	1-42

B. Was hij een Teut, die Francis Ermen ?

Als er in 1797 een opgave gedaan wordt van schade ‘door de rampen des oorlogs toegebracht’, vinden we op de akte ook Francis Ermen, die een schade aanmeldt van meer dan 140 gulden, waarbij in het overzicht naast “geld wijn en koffij” ook “wollen lakens en seijde doeken” worden vermeldt.⁶

En begin oktober 1788 kon hij niet bij de overdracht van ‘Het Slodt’-gebied zijn omdat hij nog in het buitenland was. Op vakantie? Nee, dat toch niet. Francis Ermen, gekoppeld aan teutenfamilies, reisde ’s zomers door Duitsland met zijn textiel; als teut.

De ‘buitengaander’ Francis Ermen was textielteut (of ‘ellenteut’), zoals ook uit familiemedelingen blijkt.⁷

⁶ Protocollen Dingbank Bergeijk; inv.88t folio 87vo, 1797

⁷ J.Mertens, ‘Handel en wandel van de teuten in Duitse gewesten’

C. Zakenman, die Francis Ermen ?

Francis woonde op 't Loo in een boerderij waarin zich ook een gedeelte bevond dat als herberg en voor winkelnering gebruikt werd. Garenverkoop, jawel.

Tja, Frans verdiende z'n geld in Duitsland en als hij thuis was zat hij in de handel, zoals met die kasteelruïne van Bergeijk. Oh ja, Frans bezat ook nog het pand op de hoek van de Van de Tillaartstraat (nu in 2012 'Café Eyck').⁸

JA, een zakenman, dat kun je wel zeggen.

En zijn zoons kregen dat van hem mee; maar dat is het volgende verhaal.

Een groen kerkhof en meer.

Bergeijk stelde zich kandidaat voor 'Groenste gemeente van Nederland' en in het kader daarvan hield Jaap Bussing een presentatie op 'het groene kerkhof' van de Hofkerk van Bergeijk. Keersopper nr 21 vertelde over de herinrichting daarvan. Hier het verhaal van Jaap Bussing. (Keersopper red.)

"We staan hier bij de meer dan 100 jaar oude St. Petrus Bandenkerk op 't Hof. Het hof is een woord dat een belofte inhoudt. Te denken valt aan:

- Hof van Eeden.
- In de hof bij ons vader.
- Klein, klein kleutertje wat doe je in mijn hof etc.

Groen, groen en nog eens groen. Wat te denken van:

- De prachtige acaciabomen met hun bijen en boomklever.

Museum Kempenland, Lommel 1995, -pagina 174 e.v.

⁸ In 1830 waren de percelen C103-104-105-109 in bezit van Govert Aarts.

- De amberbomen.
- De strook met wilde bloemen aan de achterkant.
- De in Nederland weinig voorkomende muurvarens op oude grafstenen.
- De gierzwaluw, die nestelt onder de rand van de dakgoot van de kerk.

En wat biedt dit kerkhof aan historie?

- Een goed bewaarde kerk met luidhuis en klok uit 1367.
- In 1650 stortte de toren met ingang van de kerk in en vervolgens werd in 1669 het Luidhuis gebouwd en de kerk voorzien van een nieuwe ingang. Het instorten was een gevolg van gebrek aan onderhoud tijdens de 80-jarige oorlog.
- Zie de contouren van de oude ingang in de bestrating bij de ingang van de kerk.
- Het unieke van dit kerkhof is, dat het nog ommuurd is.

Een historische kerk is alleen maar compleet als er een ommuurd kerkhof omheen staat. Veel oude kerken hebben zo'n muur verloren en het kerkhof werd vaak parkeerplaats. Hier gelukkig niet. Deze kerk met kerkhof is eigendom van de gemeente en heeft als extra functie de groene long van de markt te zijn.

Wat valt er verder op het kerkhof te zien?

- De contouren van de oude school met het huis van de meester.
- De meester was tevens koster van de kerk. Hij gaf de kinderen 's morgens hun taak op (veelal lezen en schrijven) en begon dan aan zijn werk in en bij de kerk.
- Het knekelhuis met het tuingereedschap en wat botten.
  - Een gedenkplaat met de namen van de mensen, die hier in 1984 nog begraven lagen. Reeds in 1976 werd het kerkhof bij provinciaal besluit gesloten.
  - De vlieger, ter nagedachtenis aan de ongedoopte kinderen. Let op de handjes van de kinderen, die mee naar de hemel willen liften.

- De Calvarieberg.
- Het monument, dat de natuur ons geschonken heeft. Een zaailing is een graf binnengedrongen en uitgegroeid tot een prachtige boom. Het symbool, dat in moeder aarde nooit iets verloren gaat, maar dat het leven in een andere vorm doorgaat.
- De boom des levens!

De bomen komen uit de grond
 en uit hun stam de twijgen
 en iedereen vindt het heel gewoon
 dat zij weer bladeren krijgen
 we zien ze vallen naar de grond
 en dan opnieuw weer groeien
 zo heeft de aarde ons geleerd
 dat al wat sterft weer zal bloeien.

- Het monument voor de oorlogsslachtoffers . Op 4 mei vond hier een herdenking plaats, bijgewoond door zo'n 250 mensen. Aanwezig waren de beide gilden, de scouting, nabestaanden en een koor. De namen van de slachtoffers werden voorgelezen en voor ieder een kaars aangestoken. Daarna was er een muziekuitvoering in de kerk.

Beste mensen, deze plek is een stuk funerair erfgoed. We mogen de doden niet verzwijgen, maar herdenken om wie ze waren en wat ze ons nog te vertellen hebben.

Aldus Jaap Bussing, dorpshistoricus op het gemeentehuis, die ook het volgde over een oorlogsmonument te lezen geeft.(Red.)

Oorlogsmonument

Nederland telt vandaag iets meer dan 3.300 oorlogsmonumenten. Het zijn voor het grootste deel monumenten ter herdenking van gebeurtenissen die plaats hebben gevonden in de Tweede Wereldoorlog en de slachtoffers daar van. De eerste oorlogsmonumenten in Nederland zijn al in 1940 opgericht. De oprichters waren, in de regel, de soldaten die de eerste fase

van de oorlog hadden overleefd. Na de oorlog verscheen er een groot aantal nieuwe oorlogsmonumenten. In 1946 is de Nationale Monumenten Commissie voor Oorlogstekens opgericht. Ze moest zorgen voor het oprichten van officiële monumenten (bijvoorbeeld het nationaal monument op de Dam). In het begin werden vooral de mens en die voor de bevrijding van Nederland gestorven waren, herdacht. Vanaf de jaren zestig van de 20ste eeuw gaat de generatie die geboren was tijdens de oorlog heel anders om met oorlogsmonumenten dan hun ouders. Werden oorlog en bezetting eerst vooral als een collectieve ervaring herinnerd en herdacht, nu trad het particuliere en individuele leed meer in het voetlicht. Dit uitte zich onder andere in de oprichting van gedenktekens voor tot dan toe 'vergeten' groeperingen, personen en gebeurtenissen. Daarnaast worden herdenkingen sterker op hen gericht en meer dan voorheen gepolitiseerd en verbonden met algemenere en actuele kwesties als discriminatie, racisme en fascisme. Vanaf de jaren tachtig krijgen de monumenten ook nieuwe vormen. In de jaren negentig komt er een nieuwe piek in het oprichten van oorlogsmonumenten. Dit is zeer waarschijnlijk toe te schrijven aan het jubileumjaar 1995.

Oorlogsmonumenten zijn een herdenking aan bepaalde evenementen uit het verleden. Om te zorgen dat ze hun betekenis niet verliezen moeten er regelmatig openbare herdenkingen bij plaatsvinden. Wanneer het verleden dat de monumenten herdenken helemaal wegzinkt, niet meer begrepen of zelfs vergeten wordt, dan verliezen ze hun kracht en symboliek, samen met hun functie. Het worden dan decoratieve objecten.

Een oorlogsmonument werd nodig geacht in het nieuwe park van Bergeijk omdat er nog geen binnen de gemeente was. Er was wel een gedenkteken in het oude gedeelte van het stadhuis, maar daarop werd een symboliek gebruikt die vandaag de dag 'fout' wordt geacht. Het betreft een dolk met een swastika, daarboven een duif. Sinds het stadhuis is uitgebreid met een nieuw gedeelte, is het bewuste monument niet meer toegankelijk voor het publiek.

Het nieuwe monument bestaat uit een lijst met veel meer namen, is hierdoor meer compleet dan voorheen. Het zijn de namen van de slacht-

offers van de Tweede Wereldoorlog die oorspronkelijk uit Bergeijk kwamen, die in Bergeijk overleden zijn of waarvan de nabestaanden nu in Bergeijk wonen. Ook de mens en die in dienst na 1945 omgekomen zijn, worden herdacht. Symbolen zijn helemaal van de steen verdwenen. Er staan alleen namen. Het was belangrijk dat alle slachtoffers gezamenlijk herdacht werden. Dat was nog niet het geval in deze gemeente. Voortaan zullen de officiële herdenkingsceremoniën hier plaatsvinden, zoals op 4 mei 2012.

Het nieuwe oorlogsmonument.

Over de historie van het Klooster te Bergeijk –'t Hof – Deel 4

Wim van Dooremolen

In de vorige *Keersopper* verhaalden we hoe de Ursulinen meer grond verwierven voor uitbreiding, want het aantal zusters nam toe. Er was op alle gebied een nijpend tekort aan ruimte en in april **1896** werd de eerste steen gelegd voor een nieuw zustershuis door aannemer Franken te bouwen. September 1897 trokken de zusters in hun nieuw tehuis.

Twee jaar later werd aan de bisschop gevraagd het oude woonhuis te mogen afbreken en daarvoor in de plaats een nieuwe vleugel met kapel te mogen bouwen. Eind mei 1899 mocht aannemer Franken voor Fl 6.545,- verdere kloosterbouw (verlenging) realiseren. Dit met te beginnen met de afbraak van huize *'De Keizer'* op 5 juni 1899, waar trouwens in oktober nog een deel van verkocht werd.

In 1899 werd de nieuwe kapel in gebruik genomen en in 1900 kwam de hele vleugel gereed.

Jaarlijks hielden de Ursulinen hun 'Dag der Kindsheid'.

Dag der Kindsheid

Ten voordele van het feest der Kindsheid werd jaarlijks in 't klooster der Ursulinen een kleine tentoonstelling gehouden door de pensionnaires. Deze zag men in juni 1893 in verscheidene prieeltjes of kramen achter den langen tuin des kloosters. De meisjes verkochten nieuwe kleren, schrijf- en kantoorbehoefden, drank, etc aan hoge prijs voor 't goede doel. Ook vonden toneelvertoningen, door zang- en muziekstukken plaats. (Entree 5 cent)

*Zo'n dag mocht ook wel eens, want ze moesten daar veel leren:
6 uur opstaan / 7.00-7.30 mis / 7.30-12.00 onderwijs / 14.00-16.30
onderwijs / 17.00-19.00 onderwijs(opstellen)
Zaterdagmiddag Tekenen van letters e.d.
Zondagmorgen Catechismusles.*

Pensionnaires in de 'Tuin van de Engelbewaarder'

Voor Bergelijk volgde dan weer een heugelijk feit.: Op verzoek van het gemeentebestuur begonnen op 2 januari **1902** de zusters een tehuis voor oude mannen en vrouwen: het 'St. Josephgesticht'.

Oud-mannen huis

In Juni 1900 heeft de Gemeenteraad van Bergeik op het verzoek der Eerw. Zusters Ursulinen, die daarbij om een subsidie vroegen, ten einde aan haar klooster een oude mannen- en vrouwenhuis te kunnen verbinden, besloten haar daartoe een bijdrage van fl 2500 uit de gemeentekas te verlenen. Peter Panken voegde daar fl 10.300,- aan toe.

Maart 1901 verrichtte Peter Panken de 1e steenlegging van het "Oud-mannen en vrouwenhuis" te Bergeik. Tot zinspreuk of motto koos Panken: "Het is niet als vóór dezen" en kenschetste alzo de vorige toestand en het nuttige van de Stichting en van het bestaande Klooster.

St.Jozefsgesticht

Zaterdag 10 augustus 1901 was het Oud- mannen en vrouwenhuis te Bergeik voltooid; langs den weg naar Eersel, 22m lang en nagenoeg 10m breed, met aan de ingang een gedenksteen: "Ter dankbare herinnering aan den heer P.N. Panken, 1901."

5 augustus 1901 was een beeld van den H. Jozef (ruim 300 kilowegende) in een nis boven de hoofddeur geplaatst. Het fraai gebouw draagt den naam van St. Jozefsgesticht. Het werd 10 augustus 1901 opgeleverd.

De eerste Verpleegde in 't Mannenhuis.

Bij onvoorzichtigheid ging het geladen geweer af van Frans Leenen, in de nabijheid van Postel op stroperij. Na een vreselijk lijden van 4 maanden bezweek de 22 jarige Frans 15 December 1901.

Maar na 30 jaar stopten de Ursulinen met "de ouden van dagen verzorging": "*Op 24 jan 1933 zijn **de Zusters van de Christelijke Scholen en van Barmhartigheid** hier gekomen om de wijkverpleging van het Wit Gele Kruis en de verzorging van de ouden van dagen op zich te nemen. De Ursulinen ... hebben opgehouden de zorg voor de ouden van dagen langer op zich te nemen. Dit was tegen hun regel. Het kerkbestuur heeft van de Ursulinen fl 8.500 teruggekregen om een nieuw oud-mannenhuis te bouwen*".

Aldus schrijft vervangend pastoor P.Manders op 29 aug.1933 in 'Memoriale' (in het parochie-archief).

En de Kindsheid processies, waarvoor de zelatrices kleding maakten. gingen jaarlijks door. De Meiereische Courant schreef daarover (1901)⁹: *"De optocht is bij de Zusters Ursulinen opgetuigd en opgesteld, eene menigte opgetuigd of omgezet in prinsen of kerkvorsten, in paters en nonnen, in Chineezen en negers en in waardigheidsbekleeders van hooger en lageren rang. Praalwagens, rijtuig en paarden werden hunne plaatsen aangewezen, talloze vlaggen, banieren en schilden verhieven zich boven die lange kinderrei enz.*

En Mer Jules die in de 20-er jaren van vorige eeuw de optocht regelde moest ook op de financiën letten.

Pierre Verhoeven vertelde dat hij een keer op de wagen bisschop was geweest. Dat kostte zijn moeder 75 cent. En die keer dat hij kardinaal was kostte dat FL 1,- . De Paus was natuurlijk nog duurder. Dat kostte de fam. Schoone van de Hooge Berkt fl 1,50.

Druk was het wel bij die Kindsheid processies.

---

⁹ Peter Meurkens 'De "Dagboeken van P.N. Panken', deel 6,p 100 , 1998

Nog enige foto's van een kindsheidprocessie te Bergeijk.

